

Χαρακιά στον χρόνο: Μουσείο μνήμης θυμάτων ναζισμού στο Δίστομο

Αργυροπούλου Ελισάβετ, Ζαράνη Αλεξάνδρα, Καραβάνη Ελεονώρα - 28/12/2022

Διπλωματική Εργασία

ΣΧΟΛΗ: Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ: Αργυροπούλου Ελισάβετ, Ζαράνη Αλεξάνδρα, Καραβάνη Ελεονώρα

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Σοφία Τσιράκη

ΙΟΥΝΙΟΣ 2022

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, γράφτηκαν στις σελίδες της ιστορίας γεγονότα αιματηρά που στιγμάτησαν ολόκληρη την ανθρωπότητα και καθόρισαν την εξέλιξη του κόσμου μέσα στα επόμενα χρόνια. Ανυπολόγιστη καταστροφή και θηριωδίες που πλήγωσαν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και αφάνισαν πλήθος

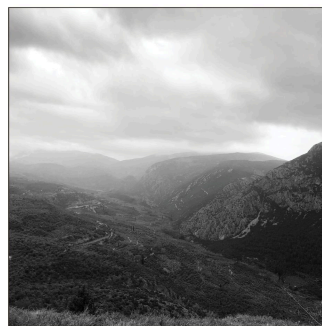
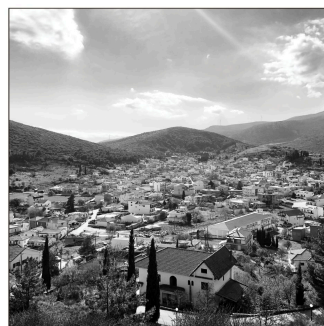
αθών ψυχών.

Η μικρογραφία αυτής της τραγωδίας αποτυπώνεται και στο μαρτυρικό Δίστομο. Ένα ήσυχο χωριό στον νομό Βοιωτίας, στο οποίο έμελλε να διαπραχθεί ένα από τα σκληρότερα εγκλήματα πολέμου που γνώρισε ποτέ η Ελλάδα. Μέσα σε λίγες ώρες 223 άνθρωποι, βρέφη, παιδιά, άντρες, γυναίκες, ηλικιωμένοι, αλλά και ζωντανά, χωρίς καμία διάκριση ξεκοιλιάστηκαν από τις λυσσασμένες ξιφολόγχες των γερμανικών στρατευμάτων.

Η υπενθύμιση των μελανών αυτών σημείων της ιστορίας είναι απαραίτητη, διότι μόνο έτσι θα μπορέσει να αποφευχθεί η επανάληψή τους στο μέλλον σε οποιαδήποτε μορφή πολέμου. Στόχος αυτής της διπλωματικής είναι η δημιουργία ενός μουσείου μνήμης που θα αφυπνίσει, μέσα από μια βιωματική περιήγηση, τις αισθήσεις και τις σκέψεις του επισκέπτη.

Το Δίστομο εκτείνεται σε μια κοιλότητα που περιβάλλεται από ψηλούς λόφους και βουνά, ανάμεσα στην Αράχωβα και τη Λιβαδειά.

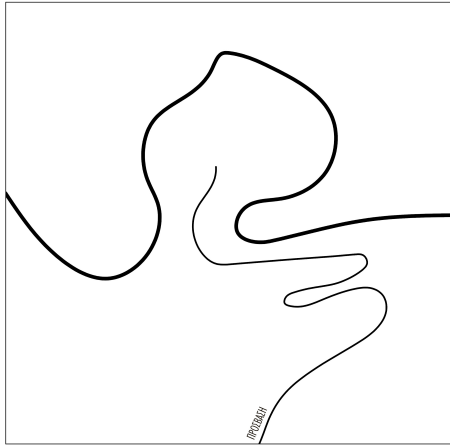
Η επιλογή της θέσης του Μουσείου προέκυψε τόσο από τη μορφολογία του εδάφους όσο και από τον συμβολικό της χαρακτήρα. Πρόκειται για ένα λατομείο λίγο πιο έξω από το χωριό πάνω στον λόφο του Κούκου, το οποίο βρίσκεται σε μία νοητή ευθεία Διστόμου- Κορινθιακού κόλπου.

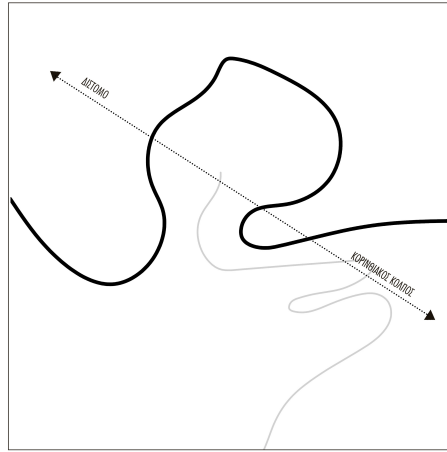
MASTERPLAN

κλίμακα 1:1000

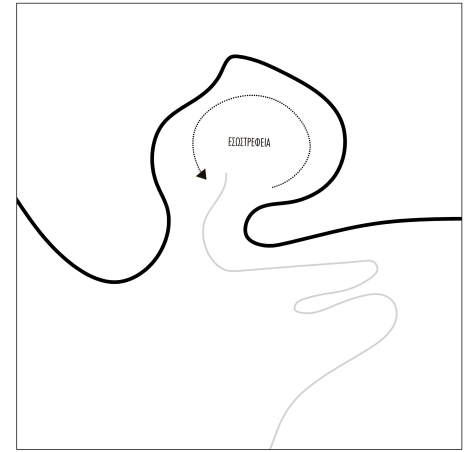
Η οπτική επαφή που επιτυγχάνεται με το νερό ταυτίζεται σημαντικά με την εξέλιξη του χρονικού της σφαγής, καθώς όσοι κάτοικοι κατάφεραν να επιζήσουν ήταν αυτοί που διέφυγαν από το Διάσκελο προς τα Άσπρα Σπίτια, δηλαδή τη θάλασσα. (ΕΞΟΔΟΣ)

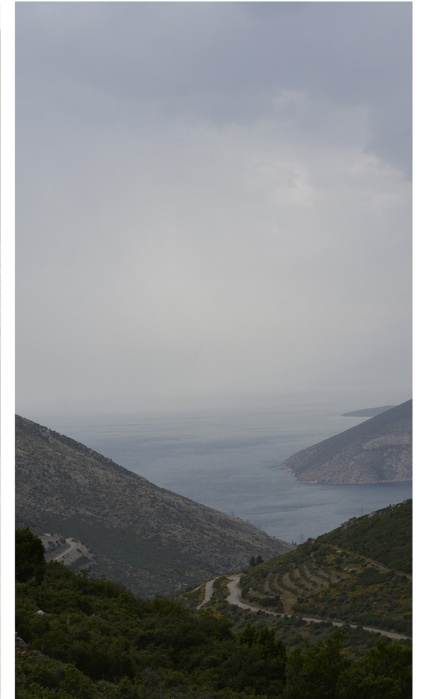
ΠΡΟΣΒΑΣΗ

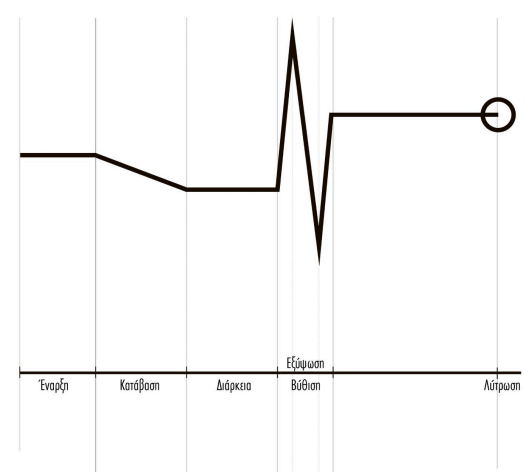
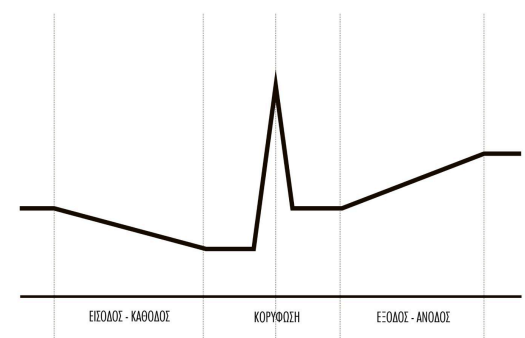
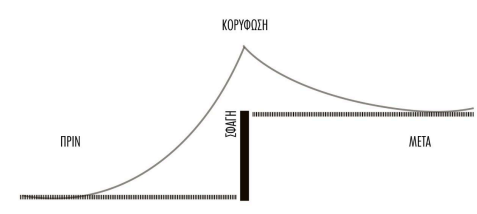
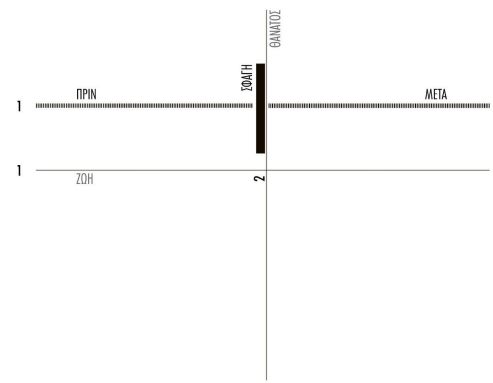
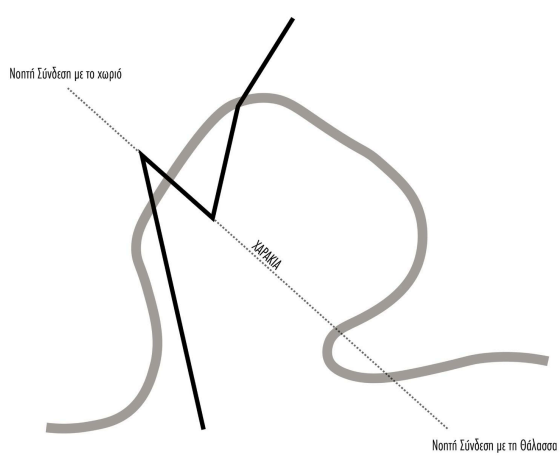
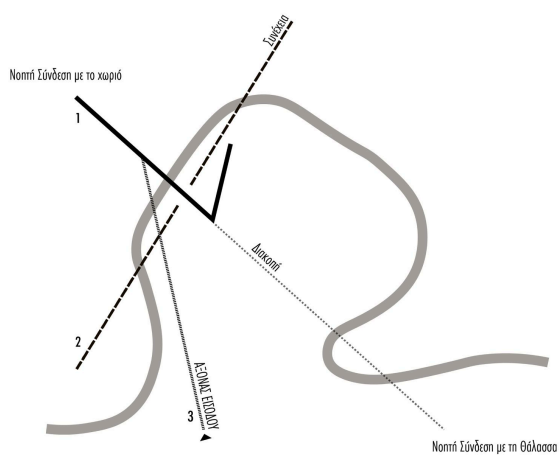
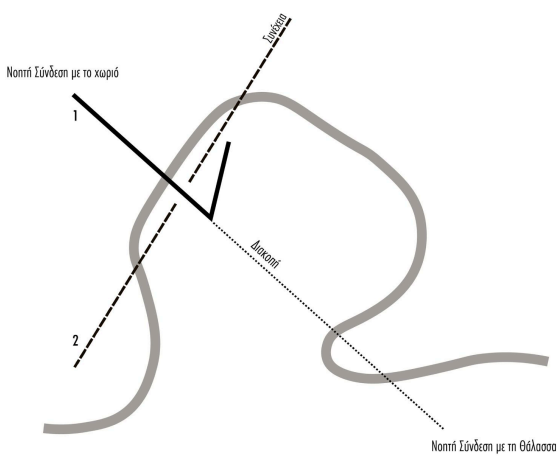
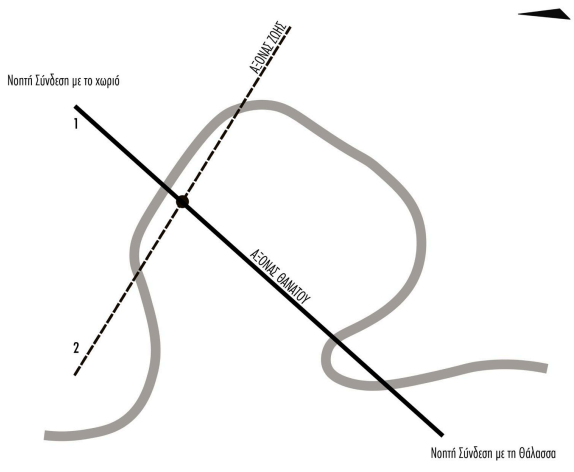
ΦΥΤΕΣ

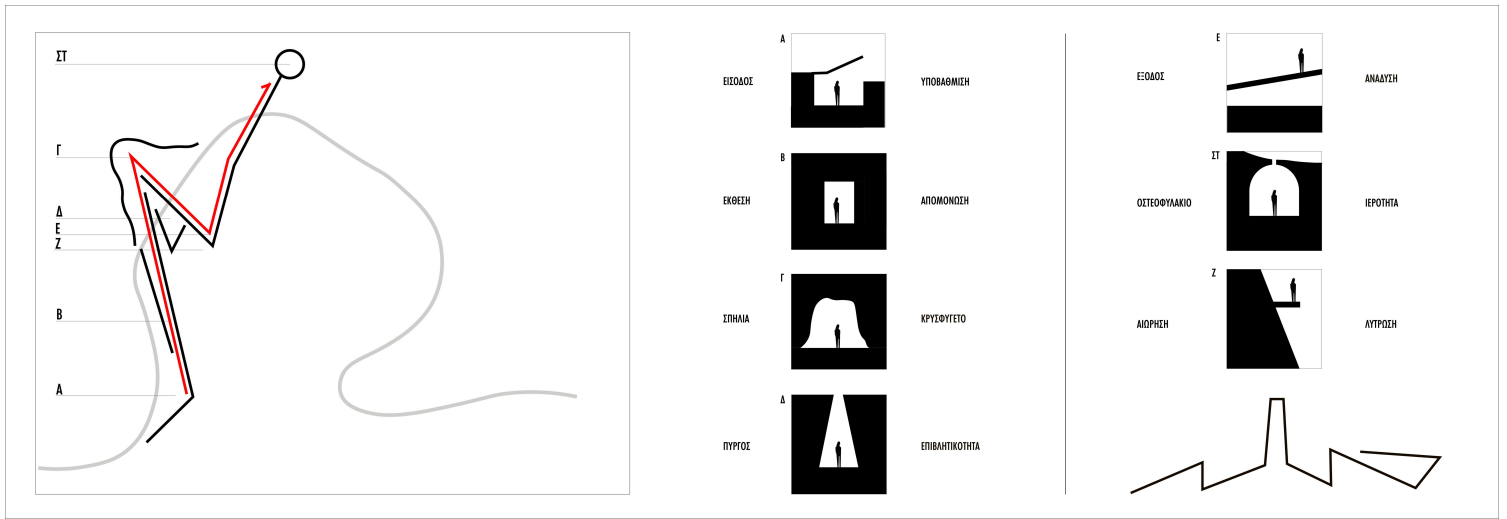
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

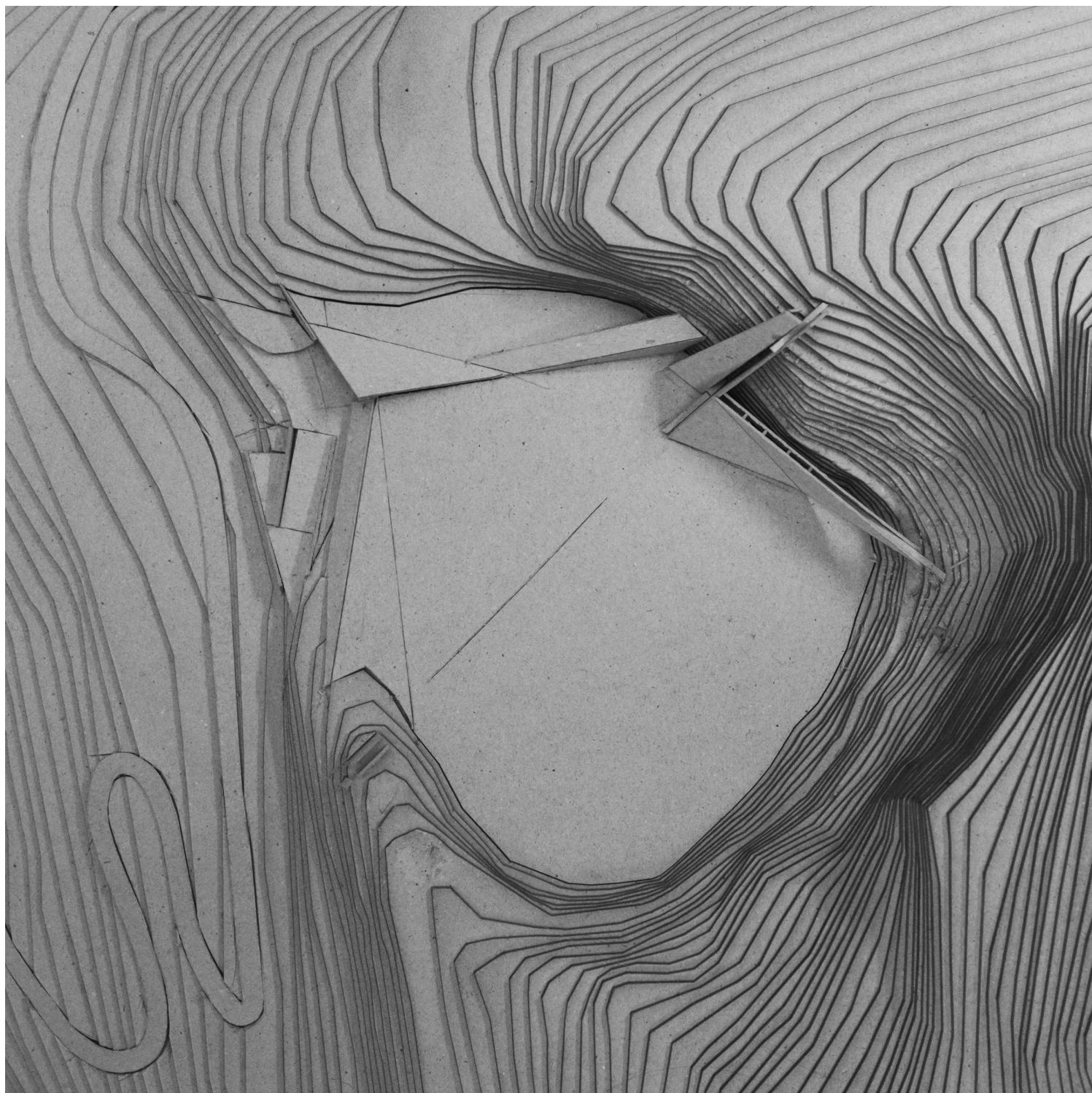

Η βασική συνθετική χειρονομία της σύνθεσης προέκυψε μέσα από την ανάγκη απόδοσης του ξαφνικού γεγονότος (σφαγή) που διακόπτει τη φυσική ροή των πραγμάτων, την ομαλή εξέλιξη της ζωής. Η συνθήκη αυτή αποτυπώνεται αρχικά με δύο άξονες που διασταυρώνονται και ο ένας διακόπτει τον άλλο. Η γραμμή της ζωής ακολουθεί την κλίση και την κίνηση του λατομείου, ενώ ο άξονας του γεγονότος σκίζει το βουνό στα δύο, δημιουργώντας μία τομή στο έδαφος και την ιστορία. Δημιουργείται μια χαρακιά, η οποία συνδυάζεται με τον άξονα εισόδου διαμορφώνοντας μια τελική συνεχόμενη και ανοδική κίνηση, κατά τη διάρκεια της οποίας η συναισθηματική και χωρική ένταση αυξομειώνεται με βάση την εξέλιξη του γεγονότος της σφαγής.

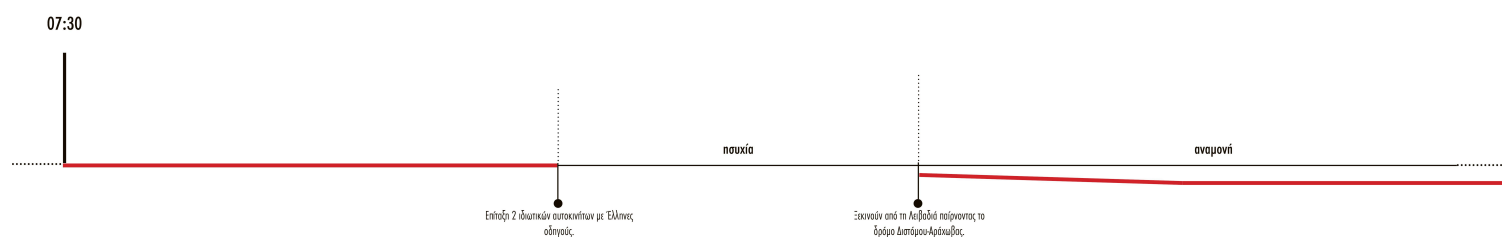

Μεταφράζοντας την αίσθηση σε χώρο, διαμορφώθηκε ογκοπλαστικά μια αναδιπλούμενη πορεία, η οποία ξεκινά με μια ελαφριά υποβάθμιση στην υποδοχή, ακολουθεί ένας απομονωμένος εκθεσιακός χώρος, τρυπάει τον βράχο, κλείνεται και ανοίγεται εναλλάξ σε χώρους διαφορετικής κλίμακας, καταλήγει σε μία ιερή στιγμή και εκτονώνεται στη λύτρωση.

Δεν ήταν μια συνηθισμένη μέρα για το Δίστομο. Παρά το θέρισμα, οι περισσότεροι προτίμησαν να μην πάνε στα χωράφια τους για να βοηθήσουν στις ετοιμασίες του μνημόσυνου τεσσάρων νέων παιδιών, που σκοτώθηκαν από γερμανικά στρατεύματα σαράντα ημέρες πριν.

Στις **7.30** το πρωί ξεκινούν από τη Λειβαδιά δύο γερμανικά αυτοκίνητα με Έλληνες οδηγούς, παίρνοντας τον δρόμο Διστόμου-Αράχωβας. Στο χωριό επικρατεί ακόμα πλήρης άγνοια για το τι πρόκειται να συμβεί. Στο μεταξύ συγκεντρώνονται 62 οχήματα και παίρνουν τον δρόμο για το Δίστομο. Αρχίζει υποδόρια να γράφεται ο πρόλογος της τραγωδίας που θα ακολουθήσει.

Απροσδόκητα η φάλαγγα αρχίζει να σκορπά τον θάνατο σε ανθρώπους και ζώα. Σταματούν τους πρώτους διαβάτες και συλλαμβάνουν 12 ομήρους. Μπροστά στο θέαμα των συλληφθέντων, μεγαθύνεται η υποψία για μία αιματηρή έκβαση.

Μια πλατιά ράμπα ελαφριάς κλίσης οδηγεί σταδιακά στην είσοδο του μουσείου, η οποία σημαίνεται από το δυναμικό σχήμα της πλάκας οροφής που αποσπάται από το έδαφος, λειτουργεί σαν «ρουφήχτρα» και διαμορφώνει έναν υποβαθμισμένο χώρο υποδοχής. Η ενότητα Α του εκθεσιακού χώρου εκφράζεται με μια ράμπα, στα τοιχώματα της οποίας τοποθετούνται εκθέματα, το περιεχόμενο των οποίων διατάσσεται σε τρεις ενότητες: α) ο Β' παγκόσμιος πόλεμος στην Ελλάδα, β) ελληνικά κατοχικά χωριά, γ) εγκλήματα πολέμου (ολοκαυτώματα και σφαγές).

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΝΗΜΗΣ ΘΥΜΑΤΩΝ ΝΑΖΙΣΜΟΥ

08:00

A

άγνοια

υποδούλιση

αναστάτωση

υποψία

5 γεωμετρικά αυτοκίνητα ακολουθούν με σκοπό την απομάκρυνση ανταρτικών δυνάμεων

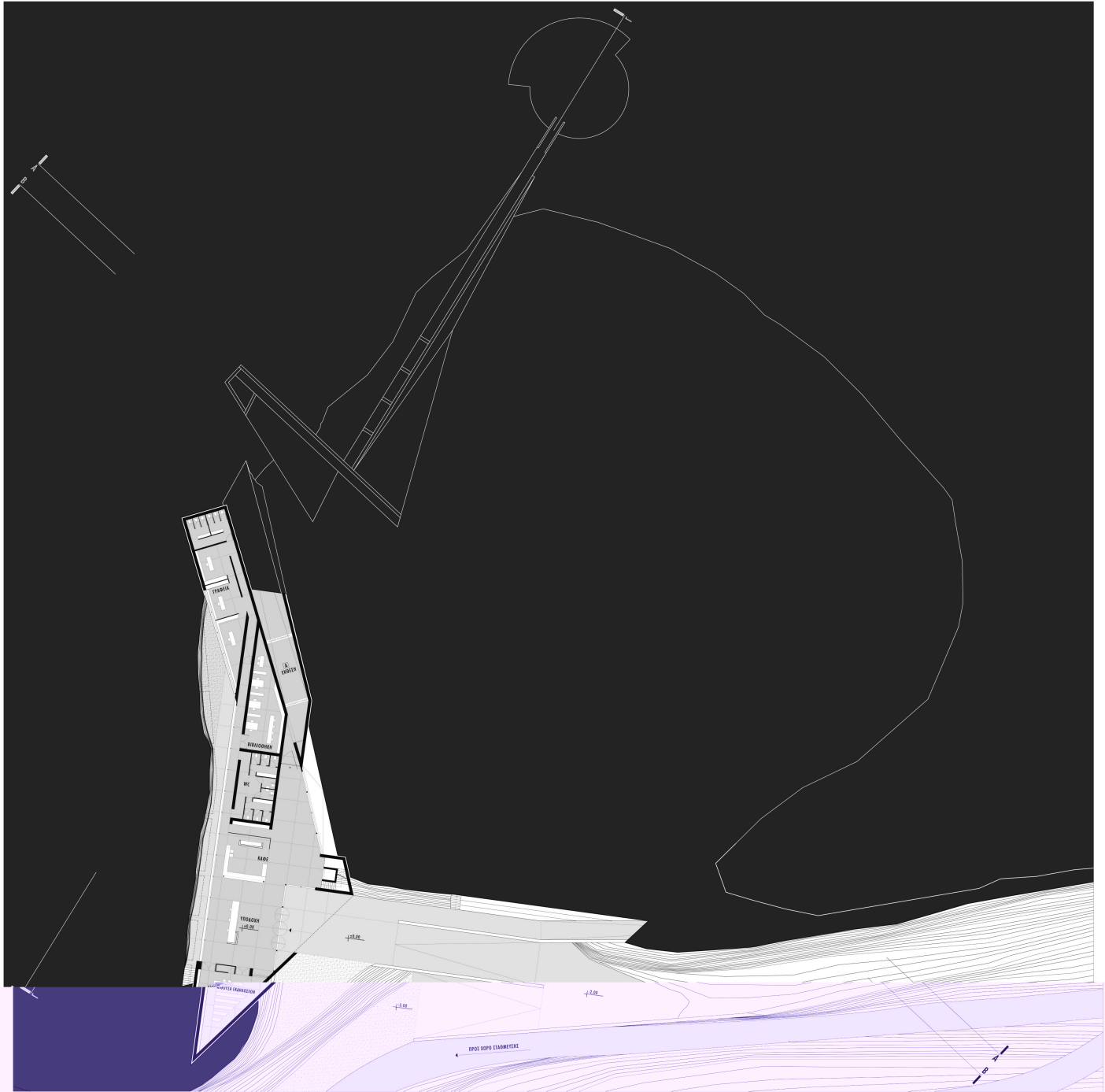
Φόλαγγα 62 αυτομάτων κλειθρώνεται προς το Δίστομο.

θωπήσει διαστημόν.

Εσάλητη 12 ομήρων.

Αναζήτηση ενισχυτών στο Δίστομο και τοποθέτηση φυλακίων στους γύρω λόφους.

A.1

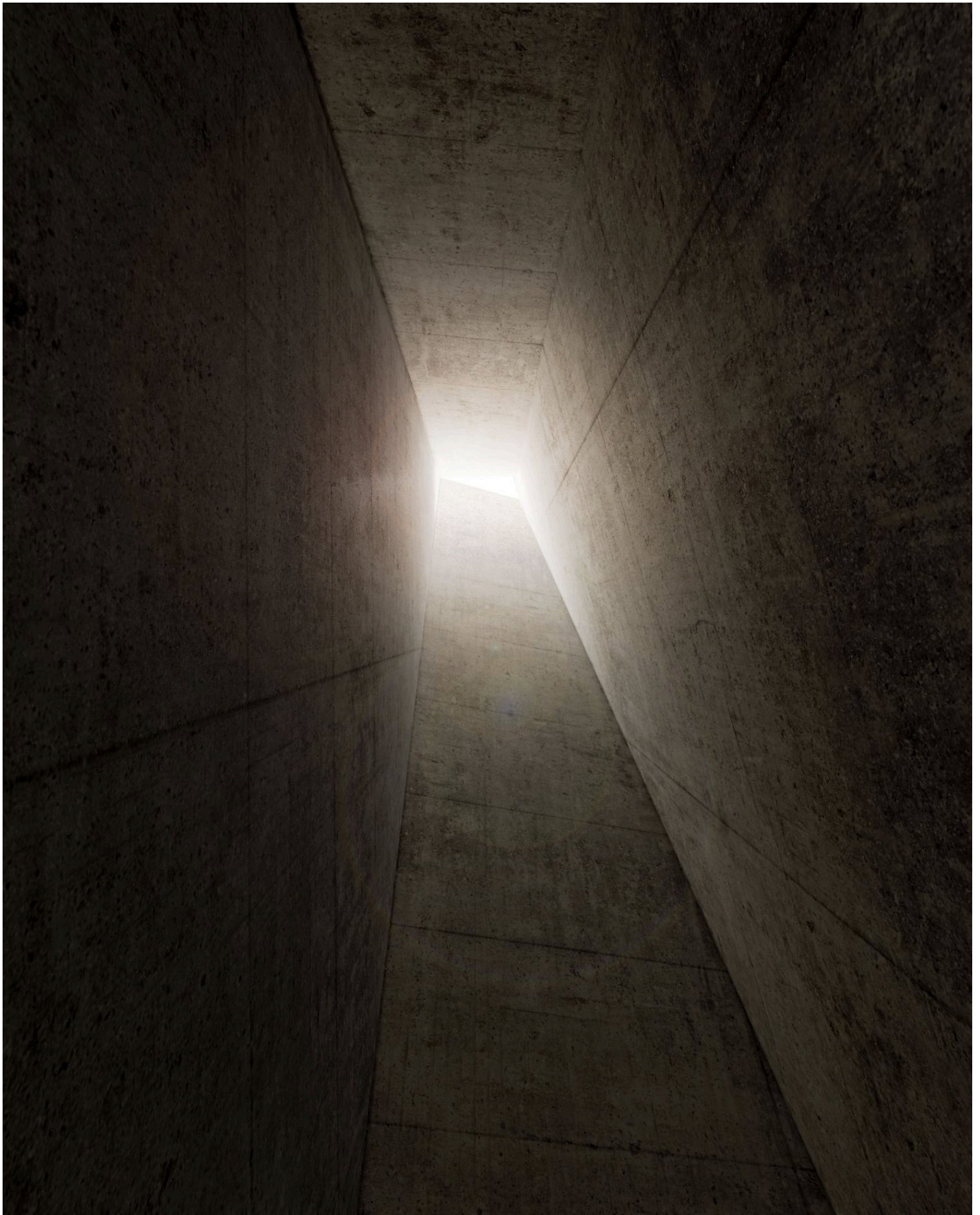
ΚΑΤΩΦΗ ΣΤΑΘΜΗΣ +0.00

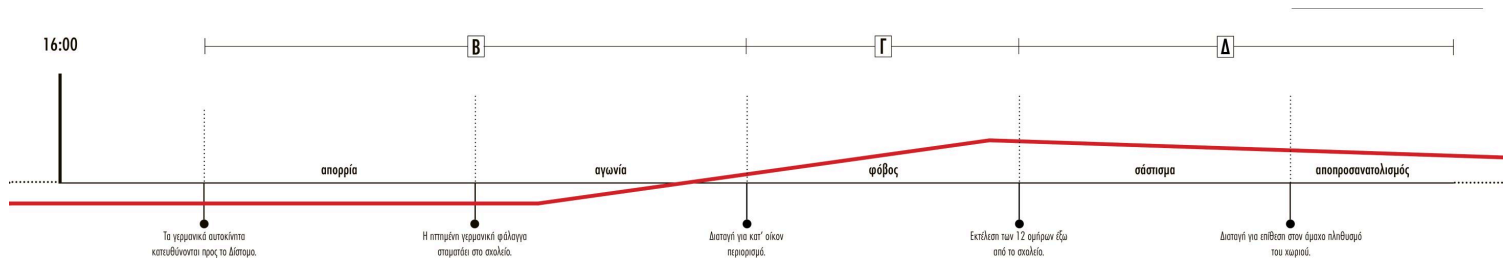
κλίμακα 1:200

Η βαριά σκούρα μεταλλική πόρτα ανοίγει και ο επισκέπτης βρίσκεται αντιμέτωπος με έναν χώρο σκαμμένο μέσα στον βράχο, σκοτεινό και μυστηριακό, που απογυμνώνεται μπροστά στην αλήθεια του εγκλήματος. Είναι το **Σημείο Μηδέν** (ενότητα Β) από το οποίο εκκινεί η εκτύλιξη του γεγονότος της σφαγής. Ένα αυλάκι νερού τρέχει πάνω στην αδρή κοιλότητα του βράχου και συνεχίζει στο δάπεδο, οδηγώντας τον επισκέπτη σε έναν χώρο επιβλητικό, τρομακτικά ψηλό και σκοτεινό (ενότητα Γ). Μια αχτίδα φωτός είναι η μόνη λάμψη στο σκοτάδι. Δεν υπάρχει τίποτα μέσα. Ένα σώμα μικρό στέκει ακίνητο και αφουγκράζεται: στην απόλυτη σιωπή αντηχεί ένα μοιρολόι. Το κωνικό σχήμα του χώρου δημιουργεί αντίλαλο. Το μοιρολόι ακούγεται παντού να θρηνεί για τους αδικοχαμένους νεκρούς.

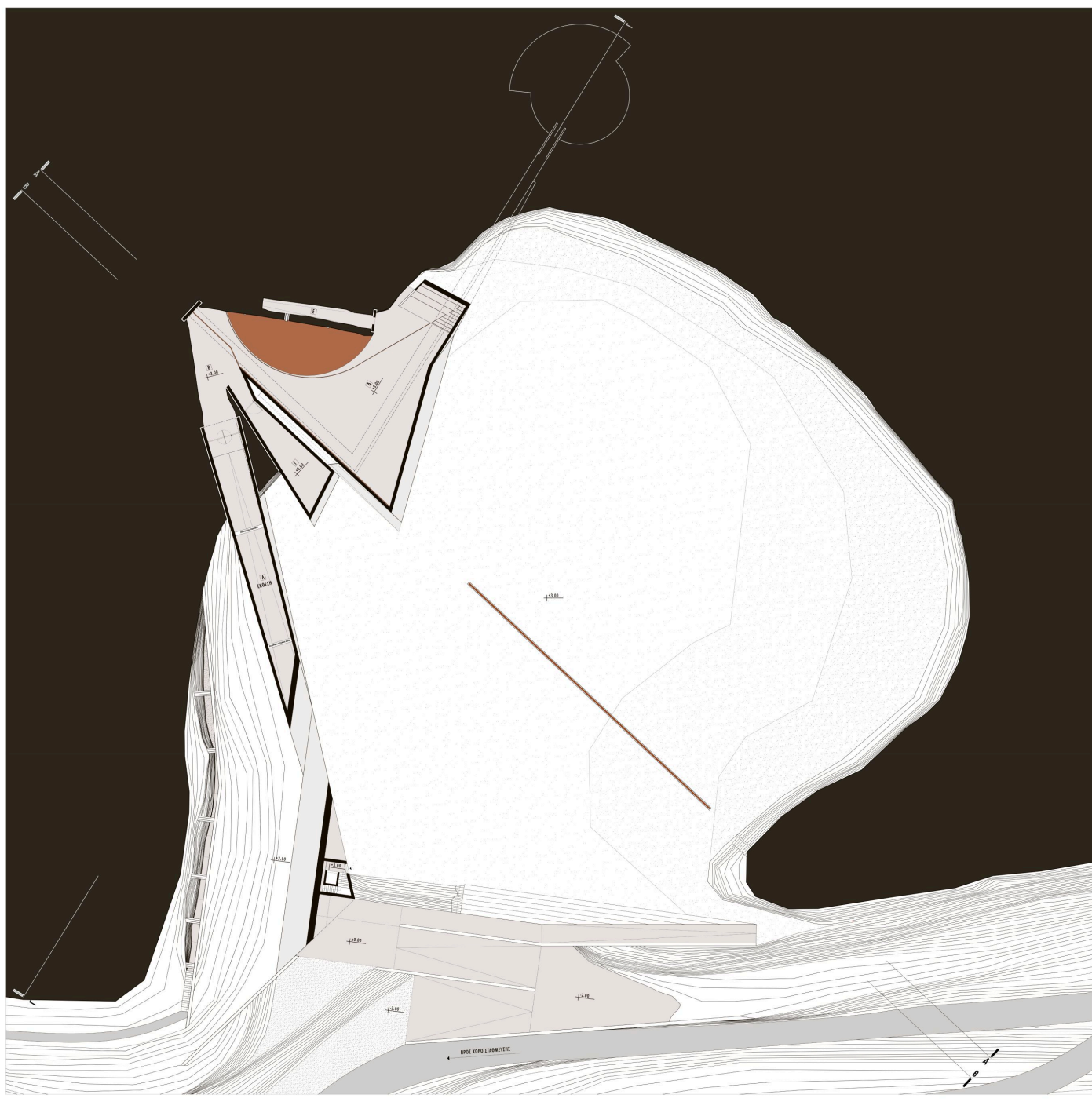
Η ώρα πήγε **16:00**. Έχει πλέον δωθεί η διαταγή για κατ' οίκον περιορισμό. Ο φόβος και η αγωνία εντείνονται. Η κάθε οικογένεια κλεισμένη μέσα στο καταφύγιό της. Όμως κανείς δεν βλέπει έξω από αυτό. Μόνο να ακούσουν μπορούν τα βόλια που πέφτουν εναντίον των 12 ομήρων. Αναπάντεχο γεγονός. Πλέον η ελπίδα για την αποφυγή του θανάτου έχει αρχίσει να απομακρύνεται. Το αίμα αρχίζει να κυλάει στο Δίστομο σαν ρυάκι που σύντομα θα μετατραπεί σε λίμνη.

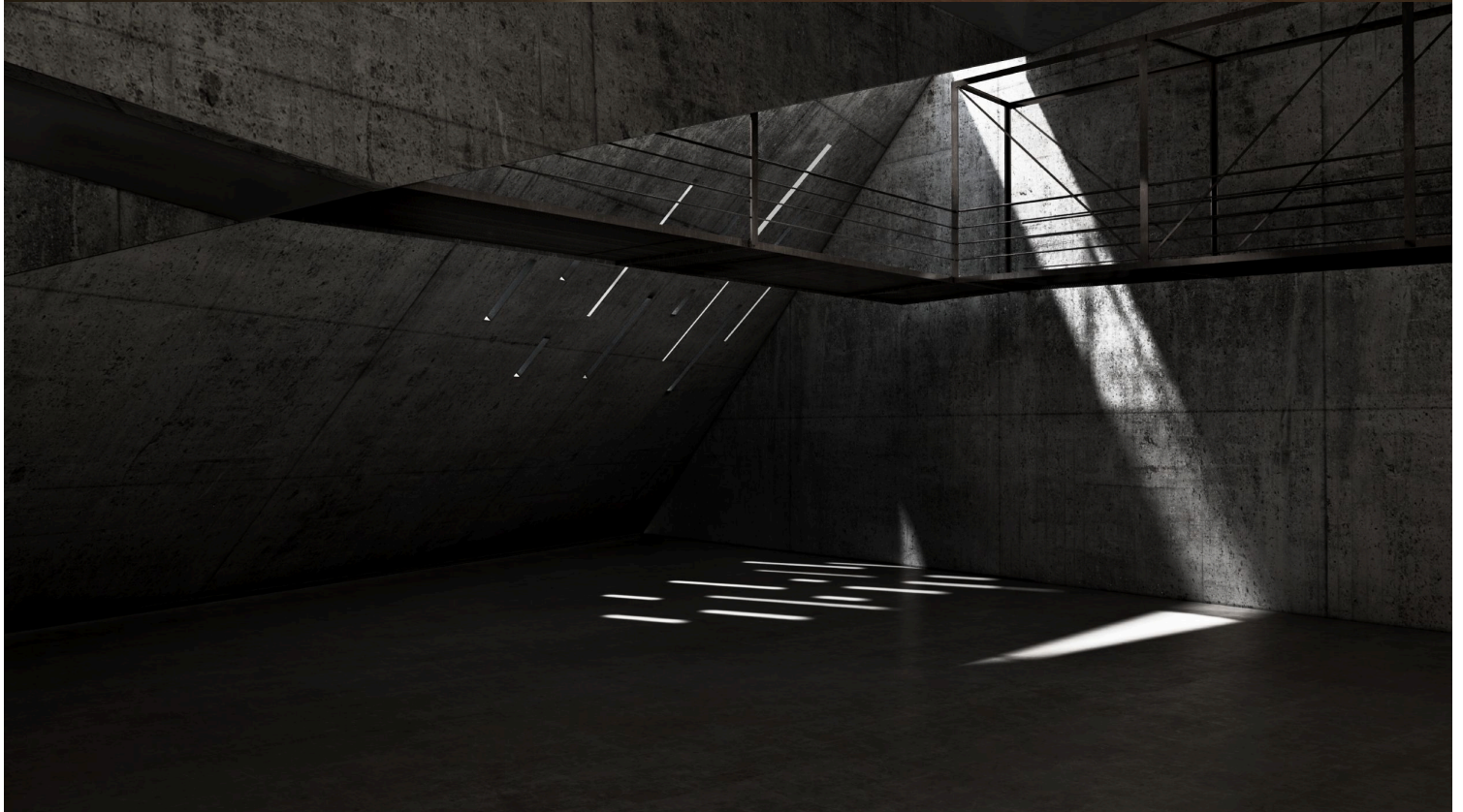
A.2

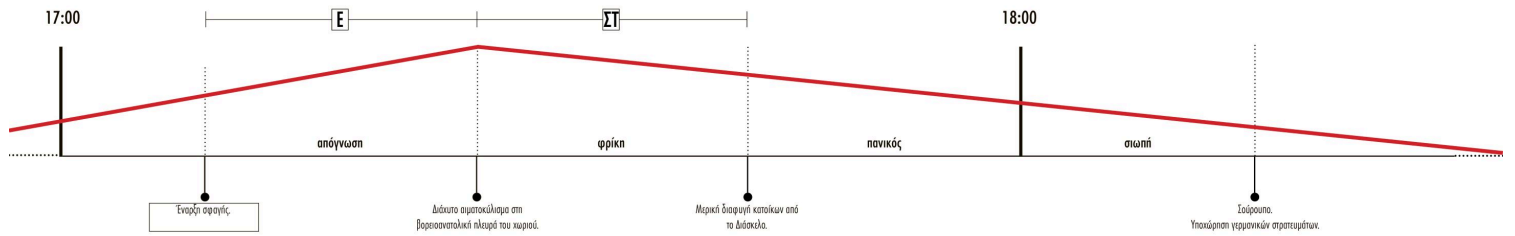

Στη λίμνη αυτή αντανακλώνονται τα ονόματα των νεκρών που προβάλλονται με κόκκινο χρώμα πάνω στη βραχώδη επιφάνεια. Το νερό από την αρχαιότητα είναι ένα στοιχείο με πολλαπλούς συμβολισμούς. Συνδέεται με την ιερότητα, τον θάνατο, την κάθαρση. Πέραν όλων αυτών, ο αντικατοπτρισμός του θερμού χρώματος του βράχου στο νερό τού προσδίδει μια κοκκινωπή απόχρωση, ενισχύοντας την αίσθηση της αιματοκυλισμένης λίμνης. Επικρατεί σκοτάδι, το οποίο ανά στιγμές «σκίζεται» από το φως που διαπερνάει σαν λεπίδα τα κατακόρυφα ανοίγματα της όψης.

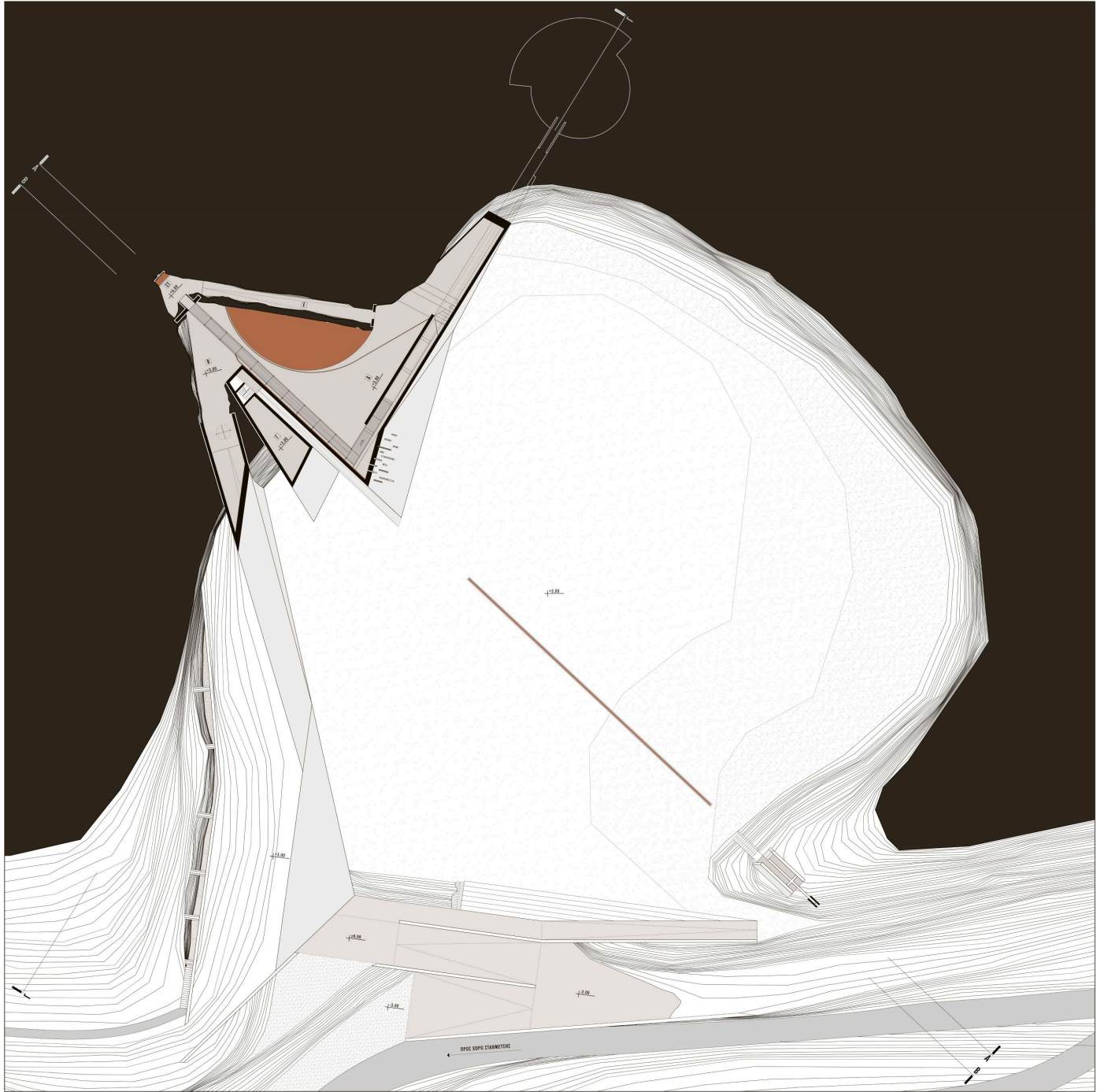
Καθώς η πορεία εκτυλίσσεται στο εσωτερικό του βράχου, το φυσικό αυτό ανάγλυφο γίνεται βασικό και αναπόσπαστο κομμάτι της σύνθεσης. Το δίπολο φυσικό-τεχνητό αποκαλύπτει σταδιακά όλες τις εκφάνσεις

του. Η σπηλαιώδης αυτή κατάσταση φέρνει τον άνθρωπο κοντά σε μία αρχετυπική συνθήκη, όπου οι παρθένες υλικότητες της φύσης δημιουργούν το κέλυφος μέσα στο οποίο κινείται. Από την άλλη, το τεχνητό που ρέει μέσα στον βράχο, τα μπετονένια στοιχεία και οι μεταλλικές λεπτομέρειες, αντικρούονται αρμονικά με αυτόν εμπλουτίζοντας τις αντιθέσεις αδρού-λείου, θερμού-ψυχρού, φωτεινού-σκοτεινού. Ο χώρος δεν είναι θερμαινόμενος. Η δροσιά της σκαμμένης γης και η υγρασία που εντείνεται από τη λίμνη νερού ενισχύουν τη δραματικότητα του γεγονότος της σφαγής.

A.3

ΚΑΤΩΦΗ ΣΤΑΘΜΗΣ +7.50

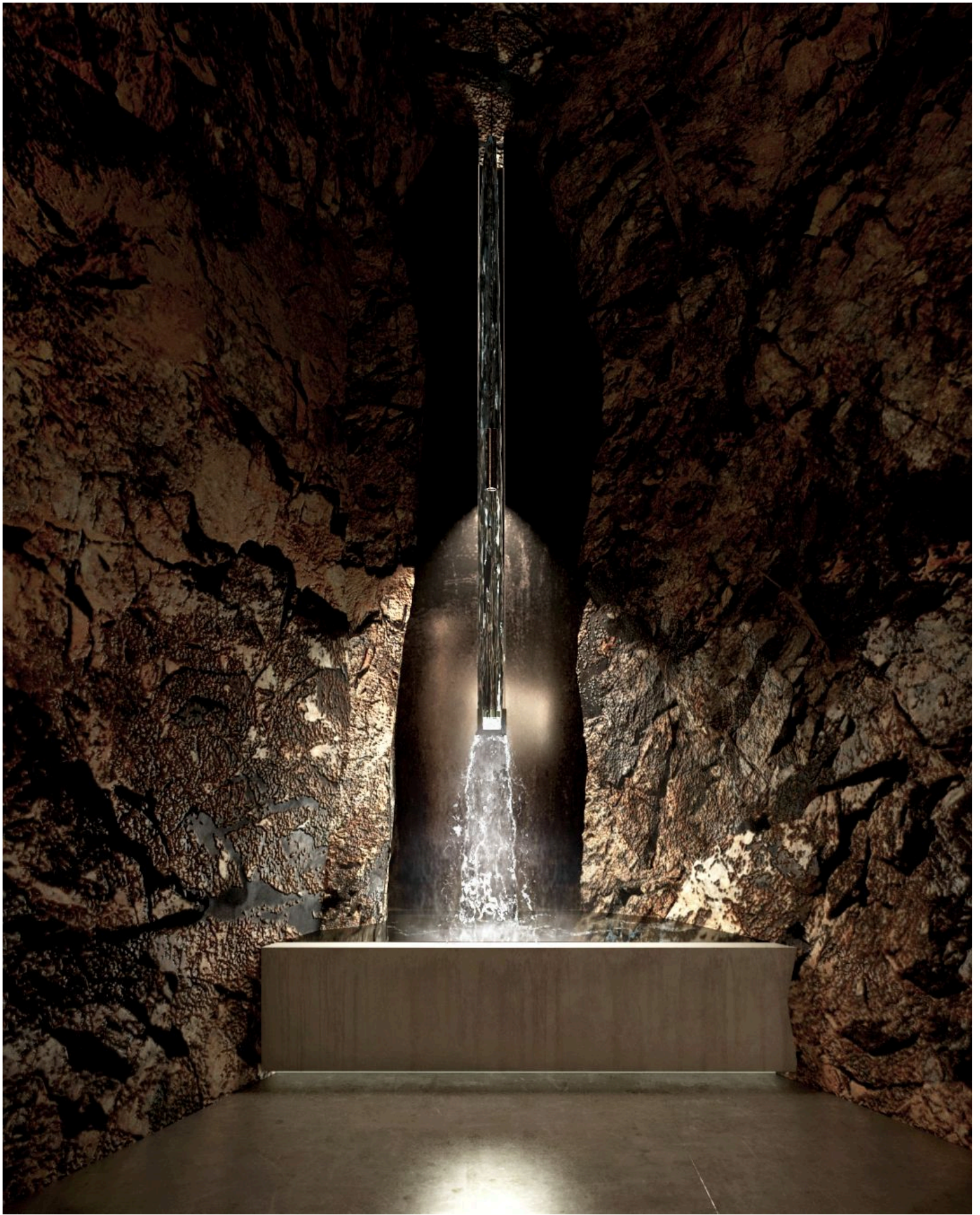
κλίμακα 1:200

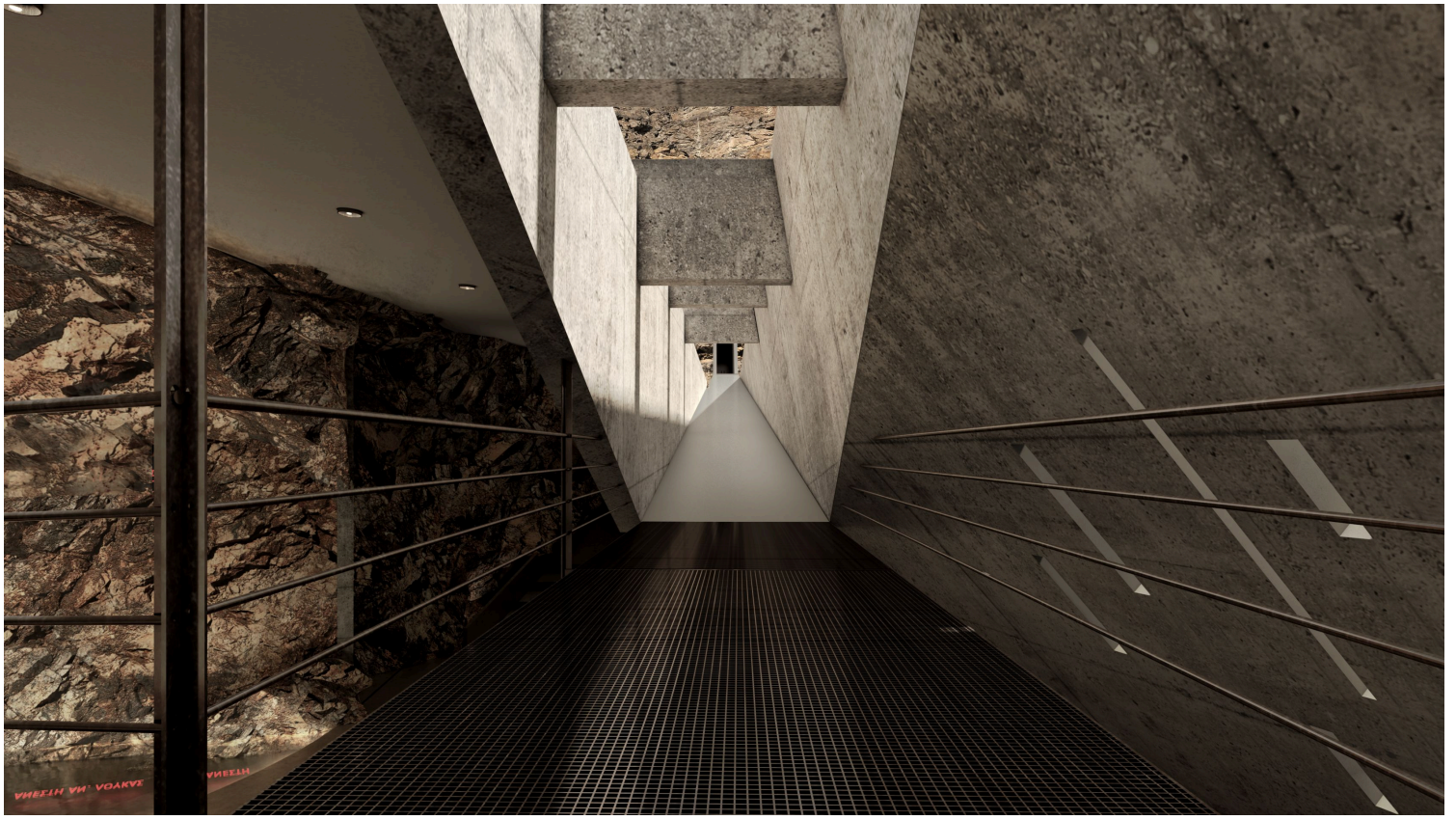
Συνεχίζοντας την περιήγηση, ο χώρος «ρουφάει» τον επισκέπτη μέσα σε ένα λαγούμι (ενότητα Ε) και τον οδηγεί στην «Εγκλειστρα» (ενότητα ΣΤ), μία κόγχη σκαμμένη στον βράχο, από την οποία εκκινεί η ανάβλυση του νερού για να καταλήξει μετέπειτα στη λίμνη στο κέντρο της σύνθεσης.

Κατά τη διάρκεια της βραχώδους αυτής πορείας, συναντά κανείς τα ονόματα των σφαγών. Είναι τα μόνα ονόματα που προσωποποιούνται, κατονομάζοντας τους υπαίτιους του γεγονότος. Μία μεταλλική ράμπα που αιωρείται πάνω από τον κύριο χώρο οδηγεί προς την έξοδο. Από εκεί, καθένας έχει εποπτεία της κάτω στάθμης, αντικρίζοντας από ψηλά τη μεγάλη εικόνα, συμβολικά την καταστροφή.

Είναι βουβή η φρίκη της ξιφολόγχης που σκορπά τον θάνατο. Ο χώρος στενεύει, δεν υπάρχει διαφυγή. Μονάχα κάποιοι κατάφεραν να διαφύγουν από το Διάσκελο προς τα Άσπρα Σπίτια και να γλιτώσουν. Μια μικρή ανάσα ανακούφισης μέσα στην κορύφωση του πανικού και του τρόμου. Το νερό τρέχει από την καρδιά του βράχου και λιμνάζει στο κέντρο του χώρου. Και μετά το αιματοκύλισμα, σιωπή. Ο εφιάλτης για το Δίστομο χάνεται μαζί με το σούρουπο.

Καθ' όλη τη διάρκεια της κίνησης ενεργοποιούνται διαφορετικές αισθήσεις κάθε φορά. Έτσι, ο κάθε επισκέπτης διαμορφώνει μία προσωπική και κατ' επέκταση μοναδική αισθητηριακή εμπειρία. Δέχεται τα ερεθίσματα του χώρου, ενσωματώνοντας με τον δικό του τρόπο στη σκέψη και την ψυχή του την πληροφορία και την αίσθηση για την τραγωδία του Διστόμου. Από τη μία το νερό κυλάει πάνω στις πτυχώσεις του βράχου, ηχεί μέσα από τις κοιλότητες της εγκλείστρας και φτάνει ως τη λίμνη «αίματος». Ενίοτε έχει γεύση μεταλλική, αποκρουστική. Άλλοτε πάλι λειτουργεί σαν μέσο εξαγνισμού, κάθαρσης και λύτρωσης. Εμφανίζεται συμβολικά καθ' όλη την εξέλιξη της πορείας, καθοδηγεί και ξυπνάει από τη λήθη τις ψυχές των θυμάτων της σφαγής.

Επιστροφή επιζώντων από τις κρυσφάνες τους στο λαγυρό.

Φροντίδα νεκρών.

Τομή

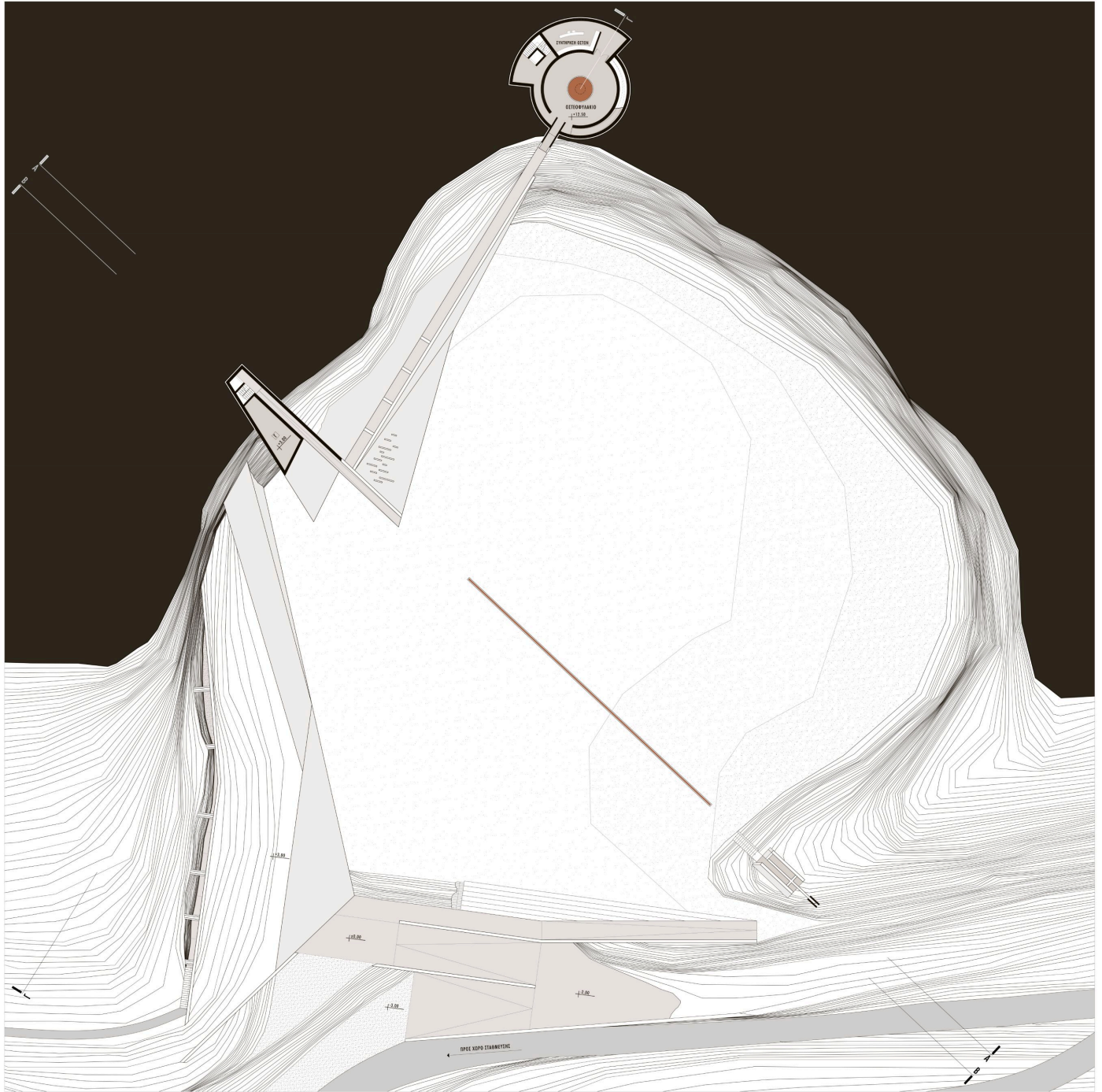
Επιστροφή στις κρυσφάνες.

αποστροφή

πόνος

θρήνος

A.4

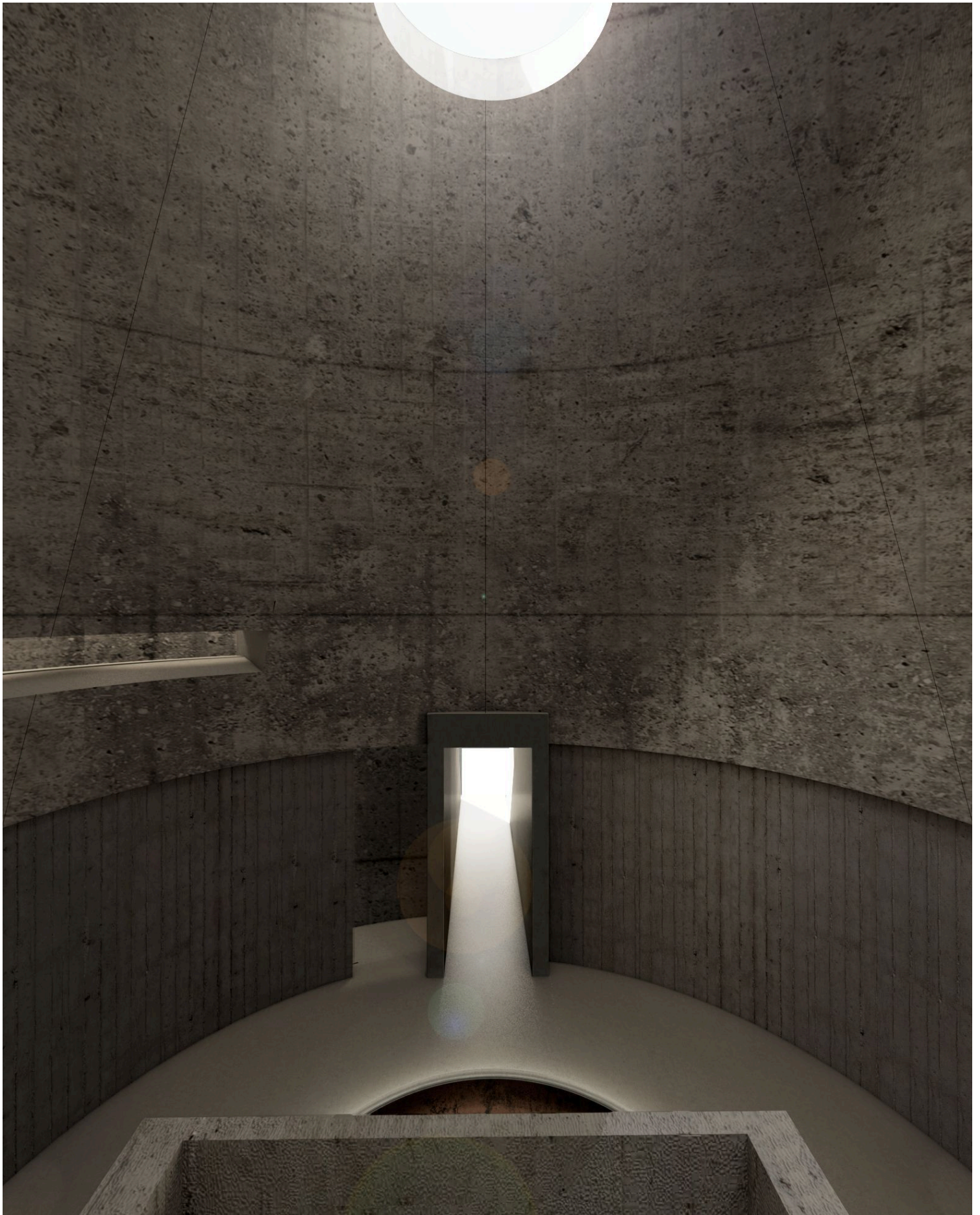

ΚΑΤΩΦΗ ΣΤΑΘΜΗΣ +12.50

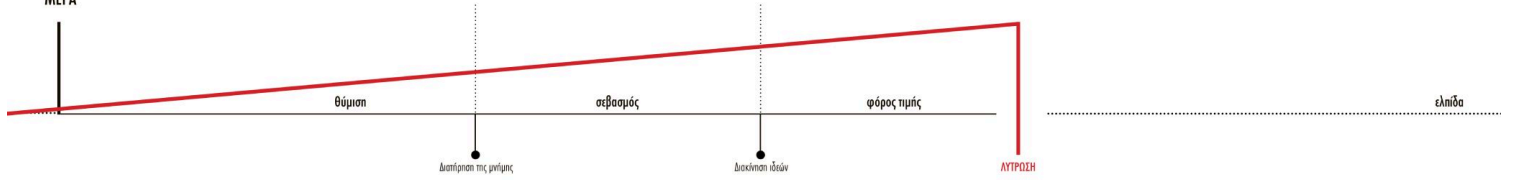
κλίμακα 1:200

Εξερχόμενος από τον κλειστό χώρο, ο επισκέπτης εκτίθεται στο φυσικό τοπίο και τα καιρικά φαινόμενα. Ακολουθεί μία υπαίθρια ανοδική πορεία που οδηγεί στο οστεοφυλάκιο, έναν θολωτό κυκλικό χώρο που θυμίζει τύμβο. Ο χώρος αυτός βρίσκεται εξ ολοκλήρου μέσα στον βράχο. Μια κυκλική οπή στο κέντρο του θόλου λειτουργεί ως μοναδική πηγή φωτός. Κεντρικά ένα στοιχείο νερού. Είναι ο αντικατοπτρισμός του ουρανού στη γη, του άυλου πνεύματος στον απτό κόσμο. Μία μοναδική πύλη νοητά στον άξονα της εισόδου φιλοξενεί πίσω της τα οστά των σφαγιασθέντων. Μια θαλπωρή αναδύεται από τα σωθικά του χώρου. Η ένταση πέφτει, τον θρήνο διαδέχεται η φροντίδα των νεκρών, η απόδοση ενός φόρου τιμής. Σιωπή και φως, συνειδητοποίηση και κάθαρση. Ο κύκλος της ζωής των νεκρών έκλεισε, όμως η μνήμη τους παραμένει ζωντανή ανάμεσα στους θνητούς.

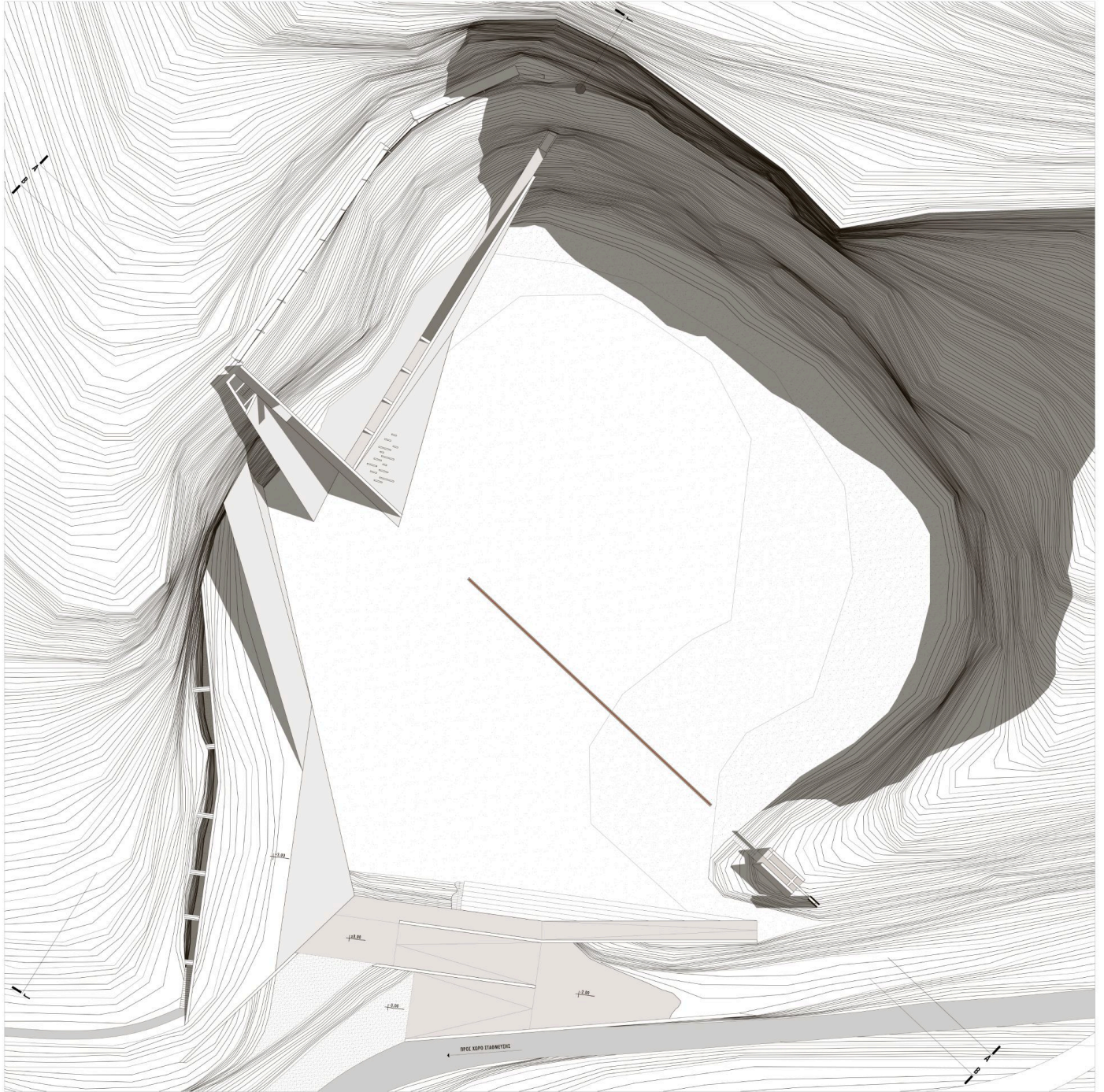

Η ΕΠΟΜΕΝΗ
ΜΕΡΑ

A.5

ΚΑΤΩΦΗ ΔΩΜΑΤΙΩΝ

κλίμακα 1:200

Βγαίνοντας από το οστεοφυλάκιο, ο επισκέπτης συνεχίζει την πορεία του προς την έξοδο του μουσείου και την ολοκλήρωση της διαδρομής, περνώντας από το τελευταίο σημείο - στάση που θα σημάζει το τέλος της περιήγησής του. Στο ψηλότερο σημείο του πύργου της σύνθεσης, δημιουργείται μεταξύ των δύο τοιχίων ένας εξώστης από τον οποίο έχει κανείς συνολική εποπτεία του μουσείου, ενός μικρού ιερού στην πλατεία του λατομείου αλλά και της θάλασσας. Είναι το σημείο της λύτρωσης, της ελπίδας ότι η ιστορία δεν θα επαναληφθεί μέσα από τη διακίνηση των ιδεών για ένα καλύτερο αύριο. Μια ματιά στο μέλλον ακολουθεί, καθαρή και συνειδητοποιημένη ύστερα από το ταξίδι στο παρελθόν.

Μπορείτε να διαβάσετε ολόκληρη την εργασία, [εδώ](#).